

Kiraz Yetiştiriciliği

İsmail DEMİRTAŐ, H. Cumhuri SARISU

L¼tfen Dikkat !..

- Yıllara ve iklim Şartlarına g¼re değişmekle beraber d¼nya kiraz ¼retiminde ilk sıralarda yer alan T¼rkiye, kiraz ihracatında da s¼z sahibi ¼lkelerden biridir.
- Kiraz ¼retimimizin hemen hemen tamamı d¼nyanın en ¼nemli kirazları arasına girmiş olan ve Avrupa'da 'T¼rk Kirazı' olarak bilinen O900 Ziraat ¼eřidinden oluşmaktadır. Bu ¼eřide alternatif olarak 2011 yılında Kurumumuz tarafından Davraz kiraz ¼eřidi ışlah edilmiş ve kiraz ¼reticilerinin hizmetine sunulmuştur.

Kiraz Yetiştiriciliği

Kiraz dünyada geniş bir yayılım göstermektedir. Ancak ticari anlamda üretimi Türkiye, ABD, İran ve İtalya gibi ülkelerde yapılmaktadır. Yıllara ve iklim şartlarına göre değişmekle beraber dünya kiraz üretiminde ilk sıralarda yer alan Türkiye, kiraz ihracatında da söz sahibi ülkelerden biridir. Kiraz üretimi ülkemizde başlıca Kemalpaşa (İzmir), Manisa, Akşehir (Konya), Sultandağı (Afyon), Uluborlu (Isparta), Honaz (Denizli) ve son zamanlarda Hadim ve Taşkent (Konya) bölgelerinde gerçekleşmektedir.

Kiraz Anaçları

Tohum anaçları:

Kuşkirazı (*Prunus avium*) : Yetiştiriciliği yapılan kirazlar için oldukça popüler bir anaçtır. Vişne yetiştiriciliğinde de yaygın olarak kullanılmaktadır. Oldukça kuvvetli bir anaçtır ve geç meyveye yatar. Kültür çeşitleriyle uyuması iyidir. Geçirgen, verimli ve tınlı topraklardan hoşlanır. Vegetatif olarak çoğaltılmasının güçlüğünden dolayı çoğu fidancı satış için sadece tohumdan yetişen çöğürleri tercih etmektedirler. Bu anaçla 5x6, 6x7 m aralık ve mesafede dikim yapılabilir. Kuşkirazı anacı üzerine aşıllı çeşitlerde ilk verim 7.-8. yıllarda gerçekleşmektedir.

İdris (*Prunus mahaleb*): Kuşkirazı'na göre daha derine giden yarı kazık kök sistemine sahiptir. En önemli özelliği kireçli ve kurak topraklara uyum yeteneğinin Kuşkirazı'na göre daha iyi olmasıdır. İdris üzerine aşıllı çeşitler çinko eksikliği ve kloroza neden olan kirece karşı daha iyi bir dayanım gösterirler. Kuşkirazına göre %20 daha küçük taç oluşturur. 4x5, 5x6 m aralık ve mesafede dikim yapılabilir. İdris üzerine aşıllı kiraz ve vişnelerde ilk verim 4.-5. yıllarda gerçekleşmektedir. Bu anaca aşıllı kirazlarda ileriki yıllarda uyumsuzluk gözlenebilir.

Klon Anaçlar

Mazzard F 12/1: Kuşkirazı'ndan seleksiyon yoluyla elde edilmiştir. Çoğu durumda kuşkirazı çoę¼rlerinden daha kuvvetlidir ve hem kiraz hem de vişne çeşitleriyle uyuşması oldukça iyidir. Genellikle hendek daldırmayla çoğaltılır. Fakat mist veya sisleme altında yeşil çeliklerle de çoğaltılabilir. Bakteriyel kansere dayanıklı ancak k¼k boğazı kanserine hassastır.

SL-64 (St. Lucie 64): Seleksiyonla elde edilmiş bir mahlep klonudur. Yeşil ya da yarı odun çelikleriyle çoğaltılması kolayken, doku k¼lt¼r¼ ile oğaltılmaları zordur. Kiraz çeşitleriyle ¼zellikle de Biggarreau tipleriyle uyuşması iyidir. SL-64 üzerine aşılı çeşitler iyi drene olmuş topraklarda iyi gelişirler fakat diğer çoğu Mahaleb tiplerine g¼re farklı toprak tiplerine adaptasyonları daha iyidir. Mahlep ve Kuşkirazı'ndan daha k¼c¼k ta yapar. Genel ¼zellikleri bakımından İdris'e benzemekle beraber homojen ağaçlar meydana getirmesi, vegetatif olarak çoğaltma imk¼n¼ olması iyi ¼zellikleridir.

Gisela -5: Almanya'da Giessen ¼niversitesi tarafından geliştirilen yarı bodur bir anaçtır. *P. cerasus* x *P. canescens* hibritidir. Almanya'daki bahçe denemelerinde; 5. yıldan sonra F 12/1'in %50'si kadar ta hacmine sahip olduğu, ağır killi ve oksijensiz ortamlara uygun olmayacağı belirtilmektedir.

Ma x Ma 14: Kuşkirazı ve idris melezidir. Yarı bodur bir anaçtır ve Fransa'da b¼y¼k pop¼larite kazanmıştır. F12/1 üzerine aşılı ağaçların % 40-60, SL-64 üzerine aşılı ağaçların ise % 60-80'i b¼y¼kl¼ę¼nde ta oluşturur. Kireçten kaynaklanan kloroza karşı dayanıklıdır.

Tabel/Edabriz: *Prunus cerasus*'un bir klonu olan Tabel/Edabriz Fransa'da INRA tarafından selekte edilmiştir. Fransa haricindeki diğer ¼lkelerde denemeleri oldukça sınırlı sayıdadır. Doku k¼lt¼r¼ ile oğaltılabilse de en iyi yarı odun çelikleri ile çoğaltılmaktadır. Diğer vişne anaçlarının aksine t¼m kiraz eşitleri ile uyuşması iyidir. Bu ana üzerine aşılı ağaçlar bodur gelişirler. Fakat bu bodurluk hem toprak tipi hem de evre koşullarından etkilenmektedir. Edabriz üzerine

Kiraz Yetiştiriciliği

aşılı ağaçlar Colt ve MaxMa-14 gibi hibrit anaçları üzerine aşılı ağaçlardan daha küçük taç oluştururlar. Killi ya da kireçli topraklara uyumu iyidir.

Kiraz Çeşitleri

Ülkemizde temel çeşit; iri, sert ve tatlı meyve eti, çatlamaya dayanıklı meyvesi, uzun-yeşil sapı, yola ve muhafazaya dayanıklılığı ile dünyanın en önemli kirazları arasına girmiş olan ve Avrupa'da 'Türk Kirazı' olarak bilinen 0900 Ziraat çeşididir. Bu çeşide alternatif olarak 2011 yılında Kurumumuz tarafından Davraz kiraz çeşidi ıslah edilmiş ve kiraz üreticilerinin hizmetine sunulmuştur. Bunların haricinde erkenci bölgelerde Early Burlat ve Turfanda; işlemeye yönelik olarak da Starks Gold çeşitleri öne çıkmaktadır. Bing, Lambert, Van, Stella, Starks Gold, Biggareau Gaucher, Gilli ve Merton Late yetiştirilen diğer çeşitler arasındadır. Bunlarla birlikte Sweet Heart, Celeste, Kordia, Regina, Sunburst, Summit gibi yeni bazı kiraz çeşitleri de kiraz tarımına konu olmaktadır.

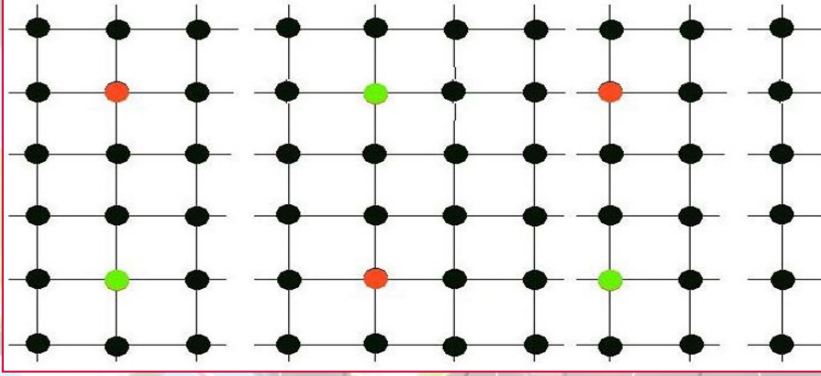

D¼llenme Biyolojisi

Kiraz yetiştiricilerinin bahçe kurarken dikkat etmeleri gereken en ¼nemi konudur. Çoğu kiraz çeşidinde verimliliği etkileyen en ¼nemi fakt¼rlerden biri kendine uyuşmazlık yani kendi iek tozları ile d¼llenememedir. Bu durum bahçede esas çeşit ile uyuşan ve aynı zamanda çiçeklenen, bol miktarda ve canlı polen oluşturan, ekonomik değere sahip tozlayıcı çeşit kullanımını zorunlu kılmaktadır. Kendine verimli olmayan kiraz eşitleri ile bahçe kurulması

Kiraz Yetiştiriciliği

durumunda en az iki tozlayıcı çeşit kullanılması ve bunların bahçe içerisindeki oranlarının 1/8 olması önerilmektedir. Bunun yanında özellikle çiçeklenme döneminde bahçe içerisinde en az 2 dekara 1 kovan olacak şekilde arı bulundurulması da meyve tutum oranını arttıracaktır.

İklim Ve Toprak İstekleri

İklim ve çevresel faktörler, özellikle de çiçeklenme, meyve gelişimi ile hasat sırasındaki hava koşulları, yetiştiricilik potansiyelini belirlemede önemlidir. Yapracağını döken bir meyve türü olan kirazlar sıcak bir büyüme mevsimi ile kışın belirli bir süre dinlenmeye ihtiyaç duyarlar. Kirazda meyve tutumu ve meyvelerin olgunlaşması için donun görülmediği bir büyüme mevsimi ile çatlamanın önlenmesi açısından yağmursuz bir hasat periyodu gerekir.

Kiraz yetiştiriciliğini sınırlandıran en önemli faktörlerden birisi ilkbahar geç donlarıdır. Diğer bazı faktörlere de bağlı olarak değişmekle beraber genelde çiçek tomurcukları -2°C ye yarım saat dayanabildikleri halde -4°C 'de hemen hemen tamamı ölmektedir. Açmış çiçekler ise -2°C 'de zarar görürler.

Kış soğuklaması dinlenmenin kırılması ve ilbaharda gelişmenin devam edebilmesi açısından gereklidir. Çeşitlere bağlı olmakla birlikte kirazlarda soğuklama ihtiyacı yaklaşık olarak $7,2^{\circ}\text{C}$ 'nin altında geçen 400–1500 saatlik bir

s¼redir. Kışları uzun geçen yerlerde kısa soğuklama isteği olan çeşitlerin yetiştirilmesi durumunda bitkiler dinlenmeden erken çıkacağından zarar g¼rebilir. Aksine kışların kısa geçtiği b¼lgelerde uzun soğuklama ihtiyacına sahip çeşitlerin yetiştirilmesi ile de bitki soğuklama ihtiyacını karşılayamadığından çiçeklenmede gecikme ve d¼zensizlikler g¼r¼l¼r. Bitki dinlenme halindeyken d¼ř¼k sıcaklıklara oldukça dayanıklı olmasına rağmen, aşırı d¼ř¼k kış sıcaklıkları ağacın kendisinde ciddi zararlanmalara neden olabilir. Tam dinlenme halinde olan bir kiraz ağacı -29°C ye dayanabilir.

İyi bir su tutma kapasitesine sahip, iyi drene edilmiş, PH'sı 5.5-7.5 arasında olan topraklar kiraz yetiştiriciliği için uygun olan topraklardır. Kiraz k¼kleri aşırı nemli topraklara karşı oldukça hassastır. Toprak k¼kenli bir mantar olan Phytophthora nedeniyle ağaç ¼l¼mleri, nemli ve drenajı zayıf olan topraklarda daha fazla g¼r¼lmektedir.

Fidan Temini Ve Dikim

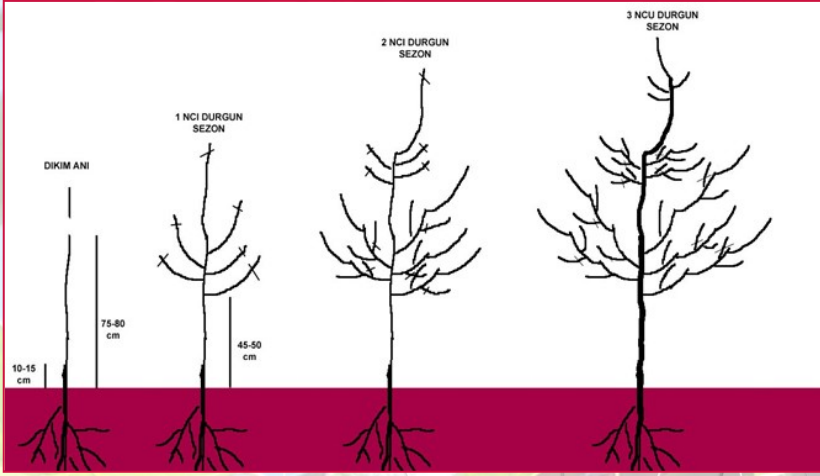
Yetiştiricilik yapılacak b¼lge ekolojisine uygun ana çeşit kombinasyonu belirlendikten sonra fidanlar g¼venilir kişi ya da kuruluşlardan alınmalı ve sertifikalı olmalarına ¼zen g¼sterilmelidir. Kışların ılık geçtiği yerlerde sonbahar, sert geçtiği yerlerde ise ilkbahar dikimi tercih edilmelidir. Dikim ¼ncesinde fidanlarda k¼k tuvaleti yapılmalı, fidanlar aşi parselinden s¼k¼ld¼kleri derinlikte dikilmelidir. Dikimden sonra mutlaka can suyu verilmelidir.

Budama Ve Terbiye İşlemleri

Budama ve terbiye erkencilik, verim ve kalite açısından ¼nemlidir. Kiraz eşitleri genellikle dikine b¼y¼yen bir ta oluştururlar. Bu nedenle kirazlar için daha çok merkezi lider sistemi tercih edilmektedir.

Bu terbiye sisteminde ilk dikimden sonra kamçı halindeki fidanların topraktan 75-85 cm y¼kseklikten tepeleri kesilir. İlbaharda g¼zler kabarmaya başladıktan sonra uçtaki 2 tomurcuk bırakılarak bunların altındaki 5-6 tomurcuk koparılır. Bu uygulama ile oluşacak s¼rg¼nlerin liderle rekabeti azaltılmış olur.

Kiraz Yetiştiriciliği

Gözler sürüp sürgünler 7-10cm uzunluğa geldikten sonra topraktan 45-50 cm yukarıda değişik yönlere bakan 4-5 dal seçilerek gövde ile 80-90 derece açı yapacak şekilde dal açıları genişletilir. Bu sayede dal üzerinde erken meyve oluşumu teşvik edilmiş olur. Uçta bırakılan iki tomurcuktan zayıf gelişen sürgün bırakılarak, diğeri çıkartılır. Bu şekilde ilk kat oluşturulur. Sonraki yıllarda aynı işlem tekrarlanarak toplam 4-5 kat ve 17-21 yan dal oluşana kadar bu işlemlere devam edilir.

Özellikle kışları sert geçen bölgelerde budama zamanının geciktirilmesi daha uygundur. Budama sırasında kullanılan alet ve ekipman bir ağaçtan diğerine geçerken mutlaka dezenfekte edilmelidir.

Toprak İşleme, Sulama ve G¼breleme

Kiraz bahçelerinde toprak işleme çok derin yapılmamalıdır. Toprağın havalandırılması, yabancı ot kontrol¼, yağışlardan ve sulama suyundan faydalanmak için ilkbahar ve sonbahar aylarında yapılmalıdır.

Doğru bir sulama kiraz bahçelerinde ağaçların sağlığı ve verimliliği açısından önemlidir. Yapılan aşırı sulama kök gelişiminin yavaşlamasına, alkali topraklarda Fe klorozuna ve özellikle kök bölgesinde azot, k¼k¼rt ve borun yıkanmasına neden olur. Ayrıca aşırı sulama aşırı vegetatif gelişime de neden olur. Gerektiğinden az yapılan sulamalar ise bitkilerin kuraklık stresine girmesine, dolayısıyla da fotosentezin azalmasına neden olur. Modern sulama sistemlerinden olan damla sulama sistemi idealdir. Mini spring ve salma sulamanın yapıldığı bahçelerde ise ağaçların kök boğazı ve çevresine su temas etmeyecek Şekilde yapılması uygundur. G¼bre uygulamaları ise tahlil sonuçlarına göre uygun miktar ve zamanlarda yapılmalıdır.

Hasat

Kirazın hasadı oldukça zor ve zaman alıcıdır. Hasat olgunluğuna erişmiş, yani çeşide zg¼ renk, irilik ve aromaya sahip meyveler g¼n¼n erken saatlerinde sapları ile toplanmalı ve hasat sırasında bir sonraki yılın meyve gözlerine zarar verilmemelidir. Erken hasat edildiklerinde meyvelerin çeşide zg¼ tat, aroma ve iriliğe ulaşmadığı; geç hasat edildiklerinde ise yumuşadıkları, saplarının kuruduğu

Kiraz Yetiştiriciliği

ve yola dayanımlarının azaldığı görülür. Hasat edilen meyveler gölge ve serin bir yerde muhafaza edilmelidir.

Hastalık ve Zararlılarla Mücadele

Kiraz hastalık ve zararlılarının etkili bir şekilde kontrolü yüksek verim ve kalite açısından gereklidir. Bakteriyel kanser, kiraz sineği, kök boğazı çürüklüğü, haziran böceği, kiraz sülüğü ve yaprak delen kiraz yetiştiriciliğinde yaygın olarak karşılaşılan bazı hastalık ve zararlılardır. Bu hastalık ve zararlılarla mücadelede tarım kuruluşlarının önerileri dikkate alınmalıdır.

1. Yaprak Delen

Kültürel önlemler: Hastalıklı tomurcuklar ve kanser yarası bulunan dallar ve sürgünler budanarak bahçeden uzaklaştırılmalıdır. Kültürel bakım işlemleri ağacın kuvvetli gelişmesi sağlayacak şekilde uygulanmalıdır.

Kimyasal M¼cadele: Sonbaharda yapraklar d¼k¼ld¼kten hemen sonra birinci ilaçlama (% 3'l¼k bordo bulamacı) ve ilkbaharda, iek tomurcukları açılmadan ¼nce de ikinci ilaçlama (% 1'lik bordo bulamacı) yapılmalıdır.

Kullanılacak preparatlar; Bakır oksiklorid % 50, Bakır oksit % 50, Thiram % 80, Maneb %80

2. Bakteriyel Kanser

K¼lt¼rel ¼nlemler: Sağlam fidan veya açı yapılacaksa sağlam g¼z kullanılmalıdır. Açı yerinin yerden y¼ksekte olmasına ¼nem verilmeli. Hastalıklı kuru dalların budanması temmuz - ağustos ayında yapılmalıdır.

Kimyasal M¼cadele: Sonbaharda yaprakların % 75–90 'ı d¼k¼l¼nce %1'lik bordo bulamacı atılmalı, ilkbaharda ise g¼zler uyanmadan ¼nce % 0,6'lık bordo bulamacı uygulanmalıdır.

3. Kiraz Sineği

K¼lt¼rel ¼nlemler: Sonbaharda toprak işlemesi yapılmalı, kurtlu meyveler toplanarak derine g¼m¼lmelidir.

Kimyasal m¼cadelesi: Meyvelere ben d¼řt¼ę¼ devre ilaçlamaya başlamak için uygun bir d¼nemdir.

Kullanılan ilaçlar: Thiacloprid, Cypermethrin

4. Kiraz S¼l¼ę¼

K¼lt¼rel ¼nlemler: Sonbaharda toprak işlemesi yapılarak, kokon içinde bulunan larvaların bir kısmının ¼lmesi sağlanmalıdır.

Meyvecilik Araştırma Enstitüsü M¼d¼rl¼ę¼

Kimyasal m¼cadele: Yeterli yoğunluğun bulunduğu bahçelerde, larvalar g¼r¼l¼r g¼r¼lmez ilaçlama yapılmalıdır. Gerekirse, 1. ve 2. d¼l¼n larvalarına karşı, 13–15 g¼n sonra bir ilaçlama daha yapılabilir.

Kullanılan ilaçlar: Malathion

5. Haziran B¼ceęi

K¼lt¼rel ¼nlemler: Yumurta bırakmak için otlu yerleri tercih ettiğinden bulaşık alanlar otlu bırakılmamalı, larvaların hareketli olduğu ilkbahar ve yaz aylarında toprak işlemesi yapmak suretiyle larva ve yumurtalar g¼neř işinleri ile karşı karşıya bırakılmalıdır.

Kimyasal M¼cadele: Zaralıya ait larvalar ilkbaharda toprak sıcaklığı 10°C civarında olduğunda toprak y¼zeyine doğru yaklaşırlar. Bu d¼nem m¼cadele için en uygun d¼nemdir.

Kullanılan ilaçlar: Chloroyrifos-Ethyl % 25

Kiraz ¼lkemizin en ¼nemli ihraç ¼r¼nlerinden biridir. ¼zellikle Avrupa pazarlarında T¼rk kirazı her geçen g¼n daha fazla talep g¼rmektedir.

Adres

Kızılçubuk Mah. 2. Sok. No: 46
32500 Eğirdir / Isparta

Telefon : 0 246 313 24 20 - 21

Faks : 0 246 313 24 25

E-posta : marem@gthb.gov.tr

İnternet : www.arastirma.tarim.gov.tr/marem